

6 DVOJHLÁSKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole se dozvíte, jaké zdvojené hlásky má němčiny a budete rozumět jejich správné výslovnosti.

CÍLE KAPITOLY

Vysvětlit rozdíl mezi dvojhláskou a dvěma hláskami, vysvětlit rozdíl mezi klesající a stoupající dvojhláskou, definovat pojmy interjekce, exogenní dvojhláska, centrovaná dvojhláska, hiatus.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Dvojhláska, dominantnost, klesající, dvojhláska, jednoslabičnost, hiatus, hranice hlásky, vnější diftong, interjekce

Doppellaut, monophonematisch, biphonematisch, Schließdiphthong, Hiatus einsilbig, fallend, Silbengrenze, exogene Diphthonge, Interjektion

Diftong (dvojhláska) je spojení dvou samohlásek v rámci jedné slabiky (srov. dál hiátové spojení). V diftongu se spojují:

a) silná samohláska **a, e, i**, přízvučná nebo nepřízvučná, + **slabá**, nepřízvučná samohláska **i, u**;

b) dvě slabé samohlásky

V diftongu dochází k spojení dvou vokalických pozic v jediné slabice; délka výsledného spojení odpovídá délce jednoho vokálu, v č. vokálu dlouhého. Fonetická literatura připomíná

dva typy dvojhlásek: **pravé diftongy**, v nichž si obě složky zachovávají plnou vokaličnost, a **nepravé diftongy**, v nichž si plnou vokalickou stavbu uchovává jen část (jádro **diftongu**), zatímco druhá složka ji částečně ztrácí, mění se na glide tradičně označovaný v této pozici jako polovokál; tuto stavbu mají české dvojhlásky.

Dvojhlásky v němčině se poměrně výrazně liší od toho, na co jsme zvyklí v češtině. Budete-li je vyslovovat “po našem”, bude vám sice pravděpodobně rozuměno, ale proč se je nenaucit vyslovovat tak jako Němci?

Nejdůležitějším rysem u dvojhlásek je důraz na první hlásku, kterou „podržíme“ o něco déle než bychom to udělali v češtině. Teprve potom přejdeme (jakoby “sklouzneme”) k druhé hlásce, která je naopak kratší a mnohem méně výrazná. Více by vám mělo objasnit následující schéma výslovnosti **EI /a₁i/**, a také *nahrávky* u jednotlivých slovíček.

EI /a₁i/

Toto zdůraznění první hlásky platí i pro všechny níže probírané dvojhlásky. Ve fonetickém přepisu vidíme jasně psané /i/ a nikoli /j/, kterým si studenti často chybně vypomáhají.

Dvojhlásky EI a AI se většinou čtou jako /a₁i/ (rozhodně ne jako “aj”!)

Dvojhlásky EU a ÄU se většinou čtou jako /ɔ₁u/ (rozhodně ne jako “ej”!):

Dvojhláska AU se většinou čte jako /a₀u/ (podobně jako české “au”, ale s výše zmíněným důrazem na první hlásku)¹

Pokud se setkají dvě samohlásky, které netvoří dvojhlásku (na rozhraní dvou slabik nebo slov), vytváří se ve výslovnosti hiátová hláska. Takové spojení vzniká v češtině uvnitř domácích výrazů pouze mezi předponou a slovním základem nebo mezi složkami kompozita (*doopravdy*, *vyoral*; *mezioborový*, *samouk*).²

KONTROLNÍ OTÁZKA

Na webové stránce Němčina zadarmo Franty K. Bartáka si poslechněte a vyzkoušejte příklady výslovnosti dvojhlásek.

<https://www.nemcina-zdarma.cz/article/2018121001-vyslovnost-dvojhlasek> [2. 3. 2020]

Ein **Diphthong** ist eine unmittelbare Folge zweier Vokale im Gipfel einer Silbe. Zwischen diesen besteht ein Prominenzgefälle. D.h., in einem Diphthong dominiert einer der Bestandteile dadurch, dass er im Syntagma höhere Prominenz als der andere hat (andernfalls würden sie zwei Silben bilden). Deren auditive Grundlage ist höhere Intensität. Der andere Bestandteil, der nicht der absolute Silbengipfel ist, ist dadurch phonologisch unsilbisch.

¹ <https://www.nemcina-zdarma.cz/article/2018121001-vyslovnost-dvojhlasek> [2. 3. 2020]

² <https://www.czechency.org/slovník/HI%C3%81T> [12. 3. 2020]

Ein Diphthong mit fallender Prominenz (z.B. [aj]) ist ein **fallender Diphthong**, ein Diphthong mit steigender Prominenz (z.B. [ja]) ist ein **steigender Diphthong**. Als Beispiel betrachte man das ziemlich symmetrische Diphthongensystem des Deutschen:

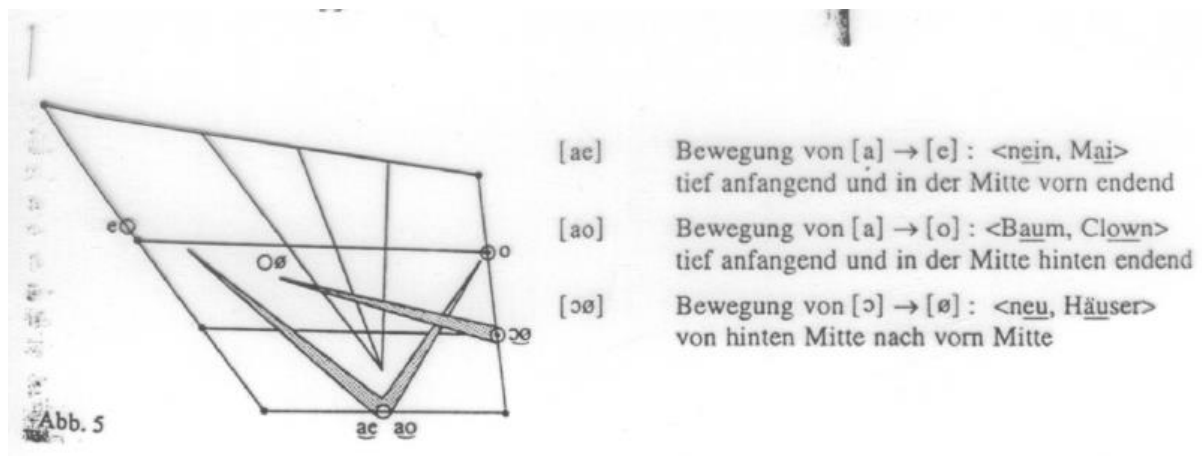
(Kratochvílová, 2009, 31)

Die Diphthonge bestehen aus zwei Vokalen, ein Vokal geht in den anderen über. Die Bestandteile des Diphthongs werden innerhalb einer Silbe realisiert, d.h. sie sind akzentuierbar, einsilbig.

Sie sind durch eine einheitliche Artikulationsbewegung gekennzeichnet:

- Der erste Vokal dominant, Akzentträger – artikulatorisch intensiver
- Der erste Vokal ist durch eine artikulatorische Schließbewegung gekennzeichnet
- Charakteristische Verminderung der Lautstärke → Bezeichnung Schließdiphthonge, fallende Diphthonge
- Die deutschen Diphthonge, i.e. die einsilbig zu wertenden Zusammensetzungen von Vokalen (RAUSCH 1991², 26) [ae], [ao], [ɔø] können als monophonematische fallende Schließdiphthonge bezeichnet werden. Der Zahnreihenabstand und die Lautstärke nimmt beim zweiten Vokal ab, die Betonung liegt auf dem ersten Teil.

Im Tschechischen haben die Diphthonge eine andere Qualität, sie sind biphonematisch (i.e. beide Teile sind gleichwertig) und stellen bei tschechischen Sprechern oft eine Interferenzfehlerquelle dar.³

Obr.11: Rausch 1991, 27

DIPHTHONGE nach Zeile (S. 121-127)

Das Deutsche besitzt nur drei Diphthonge. Da der erste Vokal den Akzent trägt, handelt es sich um fallende Diphthonge.

³ (Kratochvílová, 2009, 30)

[ai] der höchste Punkt der Zunge gleitet vom [a] zu [i]

Einen anderen Artikulationsablauf hat der in Interjektionen vorkommende Diphthong [ui], z.B. bei *Pfui*, der nicht als Schließdiphthong bezeichnet werden kann; sein Artikulationsverlauf ist nicht schließend, sondern steigend.

Beispiele: *Brei, zwei, Mai, Kaiser, Meyer, Bayern, Nylon*

[au] der höchste Punkt der Zunge gleitet vom [a] zum geschlossenen [y]

Beispiele: *Haus, Maus, Clown, Couch*

[ɔy] der höchste Punkt der Zunge gleitet vom halb offenen [ɔ] zu [y]

Beispiele: *Leute, heute, läuten, Boiler*

In der Umgangssprache gibt es die Tendenz, „neue Diphthonge“ zu bilden. Das geschieht nur bei folgendem r.

er- in Vorsilben [ɛr] zu [ɛʁ]

Beispiele:

erfahren [ɛʁ'fa:rən]

vergessen [fɛʁ'gɛsən]

zerlegen [tsɛʁ'le:gən]

In Wörtern mit einem langen Vokal + r wird das r zu einem silbischen [ɐ]

Beispiele:

Bar [ba:ɐ]

Tor [to:ɐ]

Kur [ku:ɐ]

Heer [he:ɐ]

Tier [ti:ɐ]

Tür [ty:ɐ]

In zahlreichen Entlehnungen aus dem Englischen gewinnt die deutsche Aussprache ein Potenzial von weiteren Diphthongen, die allerdings eine oft individuell bedingte Schwankung zwischen der monophthongierten und der dem Englischen angemessenen Aussprache aufweisen, insbesondere bei [ei], aber auch bei [ou] z. B., *Baby, Lady, Skating, Backstage, Roaming, Show* u.v.a.

Im Deutschen wird das Konsonanten –r nach Vokal vokalisiert, also als das vokalische –r [ɐ] ausgesprochen: *zur Kur, mehr, dir, Ohr*

Stoßen zwei Vokale mit gleichem Öffnungsgrad aufeinander, so ist die Sequenz normalerweise (außer in Fällen wie *Europa, Zeus, Orpheus*) heterosyllabisch, d.h. die Silbengrenze zwischen ihnen bleibt zunächst erhalten (**Hiatus**). So etwa in dt. *genuin, Meteor* (dreisilbig). *Lineal, Manual, Museum* (dreisilbig) oder in Eigennamen: *Matthäus, Amadeus*. Kriterium ist die Akzentpositionierung.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Přepište:

[main man]

[dainə frau]

[hɔytə a:bənt]

[morgən fry:]

[halo: lɔytə]

ODPOVĚĎ,

mein Mann, deine Frau, heute Abend, morgen früh, hallo Leute

KONTROLNÍ OTÁZKA

Vypište si z textu německé odborné pojmy a najděte v úvodním textu jejich české ekvivalenty. Pracujte s texty, ne se slovníky nebo překladači.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této části jsme se věnovali charakteristice německých dvojhlásek a srovnali jsme je s českými diftongy. Vysvětlili jsme si, jak německé dvojhlásky správně vyslovovat a zaměřili jsme se na odlišnou artikulaci dvojhlásek v cizích slovech.
